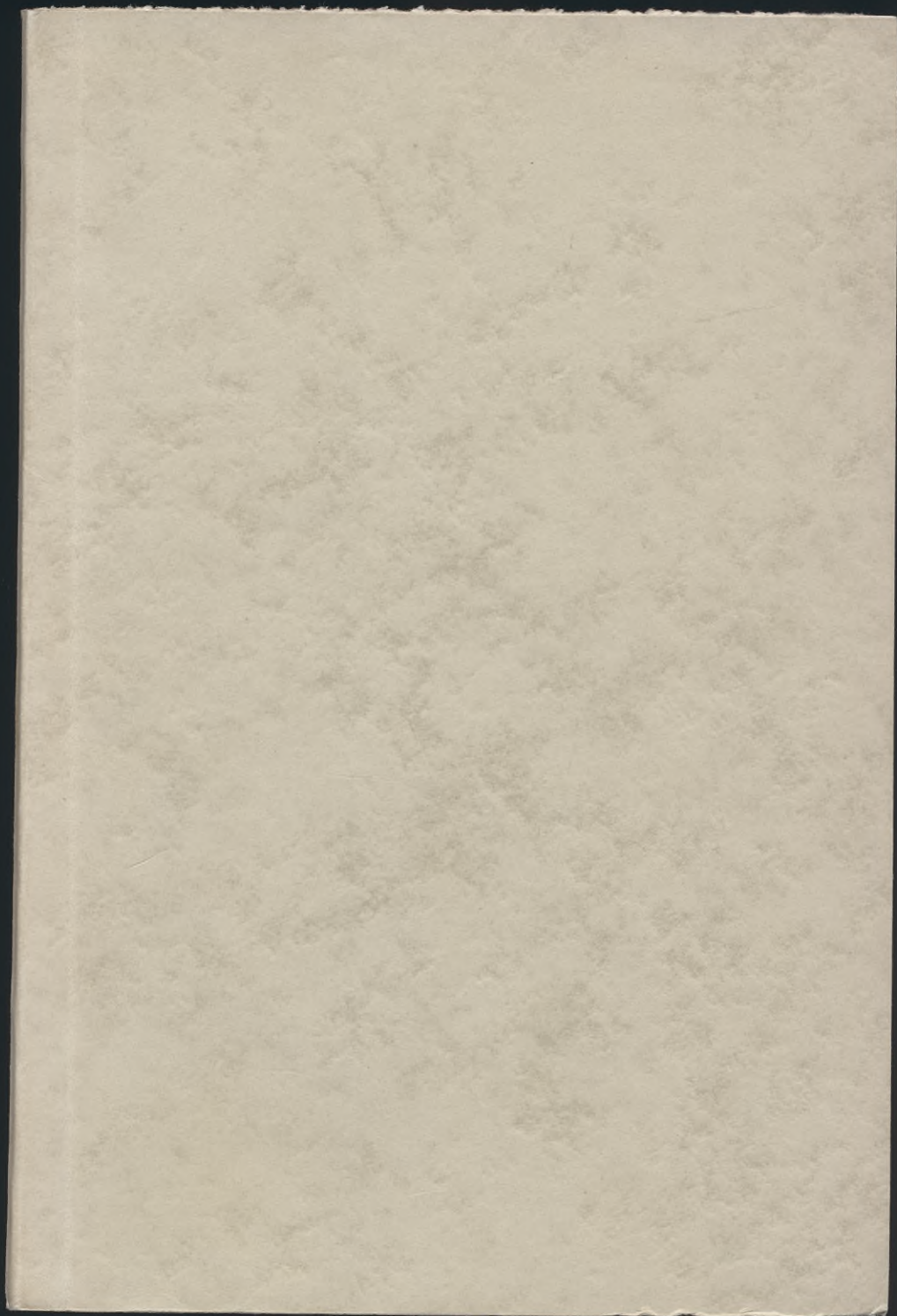
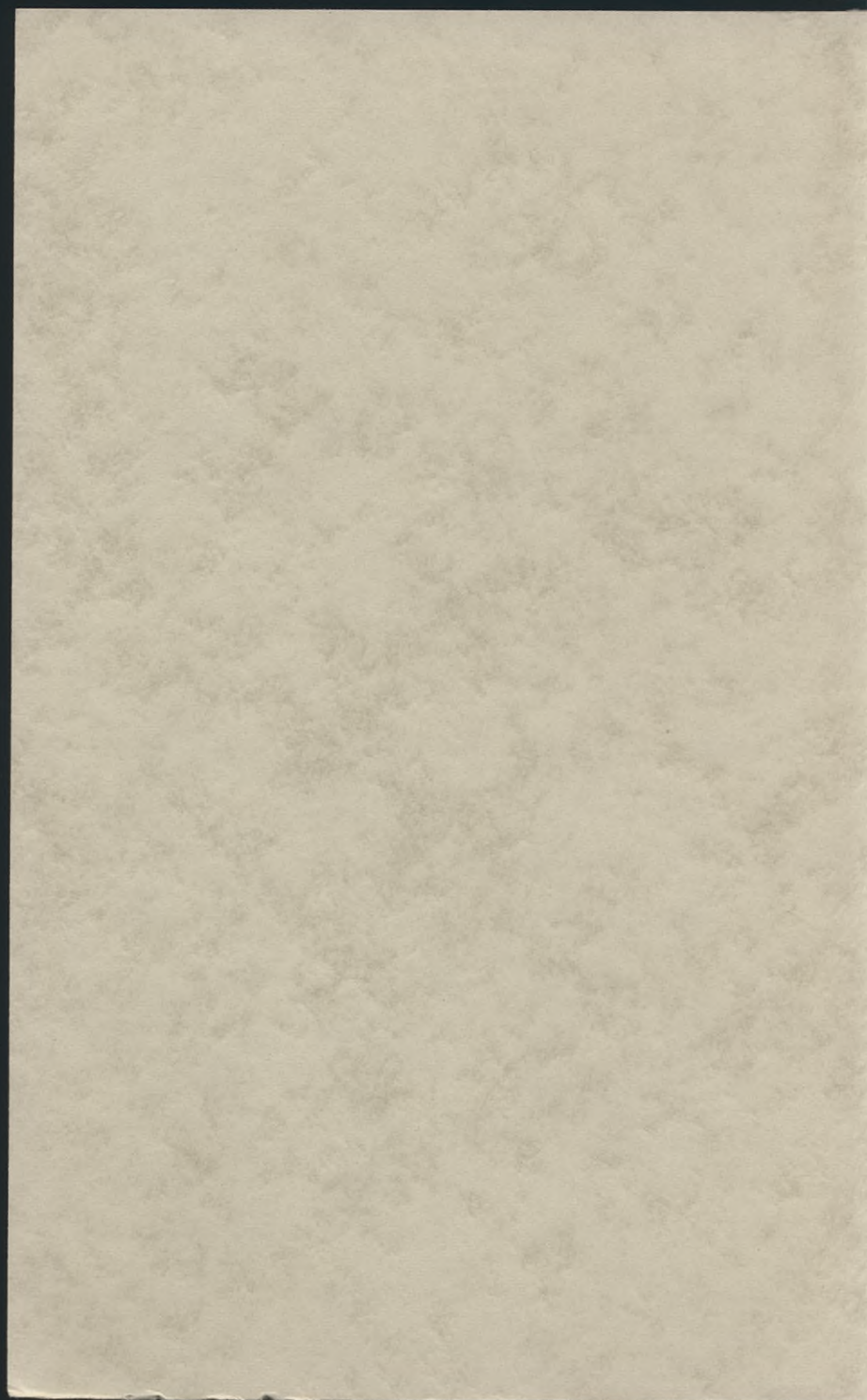


Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.







Larsson, Hans >

(Br.) Biogr.
St.

Hans Larsson

TAL VID INTRÄDET I
SVENSKA AKADEMIEN

den 20 december 1944

av

ELIN WÄGNER



BONNIERS



1885

1885

1885

1885

1885

1885

1885

HANS LARSSON

AV

ELIN WÄGNER

1880

1881

HANS LARSSON

TAL VID INTRÄDET I SVENSKA AKADEMIEN

DEN 20 DECEMBER 1944

AV

ELIN WÄGNER

STOCKHOLM

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM. ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1944

Det sker mycket i världen vars principiella möjlighet vi ej kan fatta, skrev Hans Larsson en gång. Man minns den satsen när han berättar att han "fick sköta plogen då han var så liten att han måste lyfta armarna uppåt för att göra detta". Teoretiskt är det omöjligt att en liten påg kan sköta plogen med uppåtsträckta armar. Men har det ändå skett, då måste jorden ha varit slät, hästen from och Per Ståstdräng oavlåtligt vaksam i närheten. Så får man slutledningsvis en bild från fädernegården på Söderslätt under Karl XV:s tid.

Hans Larsson berättar emellertid historien för att styrka sitt påstående att han kunde dugt till bonde. Bonde hade han också tänkt sig bli, och när familjerådet beslöt att skicka honom till läroverk, erfor han en häftig

längtan att stanna hemma. Han lydde men förargade sig i tysthet på äldsta syster som drivit igenom beslutet. Det kan dock hända att hon förstod hans innersta önskan bättre än han själv. Kanske hade hon sett honom stå vid fönstret och blicka längtande mot skolan i Klagstorps by den dagen då barnen måste stanna hemma på grund av snöhinder. Han har själv berättat hur han i fantasien upplevde nästa dag, då drängen skulle bära dit honom på ryggen. Han visste att endast hälften av barnen kunde komma, och räknade ut att han skulle få gå där inne och göra nästan vad han ville: andas håll på fönstren och spotta på kakelugnen, alltså företa ett första fysikaliskt experiment.

Och sen får man sitta och räkna i fred så länge man vill och få tal efter tal färdigt och så börja på en ny tabell och kanske "nä fram till den gräns där tabellerna börjar bli vita och rena, in i de värsta reguladetrierna som endast några få kom igenom".

Den påg som drömde sådana drömmar måste vara förutbestämd för studier, men steget in på den lärda vägen var fördenskull inte så lätt. Ty därmed lämnade han en skyd-

dande miljö och sprängde cirkeln kring hemmabyarnas slutna erfarenhetsvärld där hans fäder levat genom århundraden. Och på det första steget följde snart ett andra, då han som gymnasist lämnade kristendomen för att, som han sade, övergå till annan åskådning. Långt efteråt angav han som skäl att han inte kunde finna sig i den grova uppdelningen i får och getter. Han menade alltså att det var hans lidelse för fint avvägda omdömen som drev honom ännu längre bort från det hemvanda och trygga. Men han måste också ha varit starkt påverkad av tidens strömning, när han flyttade sin tillit över till tanken eller med Höffdings ord till "sjäslivets egna möjligheter".

Med detta resoluta steg undvek han den viktor-rydbergske Grubblarens dilemma, men fick lära sig att även den fria tankens rymd har sina faror. En dag då den unge filosofen passerade ett gathörn blev han slagen av hur underligt det är att världen finns till, ehuru den faktiskt är omöjlig. Två tankar stötte mot varandra inne i huvudet som vid en tågsammanstötning, och nu hade han fått något att fundera över i många år. Skol-

pojken som skrev ner djupsinniga distinktioner om filosofiska förhållanden i sina läroböcker och läste Hartmanns Philosophie des Unbewussten, ryggade dock tillbaka för tanken att bli filosof av facket. På den tiden ansågs det att en filosof skulle ge svar på livets yttersta frågor, och han begrep redan då att med den ståndpunkt han valt skulle detta bli omöjligt, vilket det ju också var.

Så småningom kom han på andra tankar, vilket kan ha hängt samman med att en ny syn på filosofens uppgifter bröt igenom. Hans väg gick emellertid inte rakt mot professuren. Han använde tre år på naturvetenskapliga studier vid Lunds universitet, och i Grimslöv tränade han sedan under hela sex år sin medfödda pedagogiska förmåga på småländska bondpojkar vilka minns honom och Sokrates än. Under ferierna bedrev han emellertid filosofiska studier, och år 1888 var han äntligen färdig att tentera i teoretisk filosofi för sin kandidat. Professorn, Johan Jakob Borelius, erbjöd honom att få hoppa över Kants transcendentala deduktion av kategorierna, men tentanden hade upptäckt att där låg själva knuten och bad att

få försöka. Därmed hade han legitimerat sig som riktig filosof. Han var då 26 år gammal.

*

Den västerländska filosofiens forskningsområde har sin gräns bakåt i tiden vid pass femhundra år före Kristus, medan dess gränser i rummet omramar den europeiska och den amerikanska kontinenten. Här finner vi hädanefter Hans Larsson, vandrande med filosoferna som yngre kollega och vördsam samt kritisk vän, begrundande, mottagande, sovrande.

Han har själv upplyst att han vid sovringen låtit de små glömda männen falla, det vill säga avstått från att bli lärdomshistoriker. Och ser vi närmare efter, finner vi också att han alltid uppträder just i sällskap med de *stora* filosoferna, när han efter Sokrates mönster ger sig ut på agoran för att debattera, fråga och lära. Han har alltid Platon, Kant, Fichte eller Spinoza till hands, när det gäller att reda ut vad i våra politiska, litterära eller estetiska debatter stri-

den egentligen står om. Han är så förtrogen med Sokrates att han helt självklart manar till ärlighet i striden mellan höger och vänster med orden: "ju envisare vi i partikampen fasthåller vid att sant är sant, dess mindre ska Sokrates gruva sig över oss."

Uttrycket filosofiskt lugn brukar användas även om Hans Larsson. Men det är inte lugn som präglar hans första skrift *Intuition*. Den är tvärtom en upprörd bok.

Hans uppfattning av det omstridda begreppet intuition är betingad av hans värdering av tanken. Redan när gymnasisten Hans läste dikter i ungdomen sökte han tankelinjerna bakom de poetiska uttrycken. Och nu är han färdig att framlägga sin tes att intuitionen är ett högre vetande, det tåliga arbetets, den yttersta logiska ansträngningens resultat och belöning. Boken är likväl inte ett polemiskt inlägg mot dem som i intuitionen sett "en lägre form av tänkande, godtyckligt och mindre skolat, mera kvinnligt och ologiskt..." Den är Hans Larssons första vittnesbörd och kan läsas som ett stycke biografi. Den ger då en inblick i en tankevärld, där filosofen råkar ut för sina största även-

tyr och vinner sina mest dyrköpta segrar, allt medan hans yttre tillvaro synes händelselös och stillastående.

Segern kommer till tänkaren i det ögonblick då han genom yttersta koncentration, ja överspänning av tankekraften "uppnår den punkt då allt detaljarbete smälter ihop till en enhet . . ., då man i ett ögonblick hinner känna samtliga faktorers totalverkan och den resultant som framgår av dem".

Starkare än själva argumenteringen verkar på en lekman det jubel varmed författaren skildrar erfarenheten att själv ha "nått ända in till den lilla punkt som är vårt jag, att känna en rörelse inom själva denna kärna av vår människa".

När en filosof som ålagt sig att icke över-skrida verklighetens gränser plötsligt erfar sin makt att vidga dem måste detta bli en oerhörd händelse.

Vardagsfilosofen som undviker de stora problemen kan arbeta utan denna upplevelse. Men icke så Hans Larsson som från startbarnorna inom sitt givna område ständigt ger sig ut på höga tankeutflykter och åter och

åter söker närma sig den gräns som går mellan det vetbara och det ovetbara om också som han säger "i all anspråkslöshet och med mycken tvekan".

Hans Larssons levnadsbana uppvisar långa förberedelsetider mellan perioder av intensiv produktivitet. En sådan period inföll i början på nittitalet. *Intuition* kom 1892, året därpå disputerade han på en avhandling om Kants deduktion av kategorierna, promoverades samtidigt med sin vän Bengt Lidforss och var ett tu tre docent i teoretisk filosofi. Men intet docentstipendium blev ledigt åt honom, varför han måste klara sitt uppehälle och sina växlar med hjälp av privatlektioner och tidningshonorar. Hans sätt att undervisa och att skriva hade då ännu inte slagit igenom, och under hela sex år gjorde han sig varken meriterad eller bemärkt. När någon antydde att han blivit en besvikelse sade han inte emot, och han gick i landsflykt till Uppsala. Men då Borelii professur skulle nybesättas år 1899 uppträdde Hans Larsson i konkurrensen med fyra nya arbeten: de rent filosofiska verken *Viljans frihet* och *Gränsen mellan sensation och emotion*, *Poesiens*

logik, där han observerar det intuitiva arbetet på diktens område, och slutligen *Studier och meditationer*.

När han i en av meditationerna liknelsevis talar om "de lärdes slammer och dispyter och ideliga resonemang som vänder sakerna ut och in" tycker man sig höra ett eko från längesen glömda akademiska debatter i den tidens Sverige. Och man småler igenkännande åt hans egen roll, när han talar om "den ärliga och eftersinnande tanken som blivit överröstad i sorlet och sitter tyst för sig, kanske rådlös och sökande, kanske med det räddande ordet på läppen, endast han får tyst igen". Nåväl, genom *Studier och meditationer* fick den lågmälda skåningen komma till tals, och det visade sig då att han fångade den intellektuella sökande ungdomens öra. Från den stunden, fram genom fyra decennier, lyckades han behålla och vidga sin lyssnande krets, trots att sorlet och larmet från 90-talet övergick till högtalarvrål.

Studier och meditationer är hållna i en intim personlig stil, men det är ändå i *Viljans frihet* man bäst kan följa hans tanke genom de prov den genomgått under de tysta åren.

I *Intuition* beskrev han hur "tanken sitter vilande och skådande i utövning av sin högsta makt, sedan den manat fram vårt livs innehåll och håller det samman utan möda". Sedan dess har hans tanke följt Kant ända till fenomenvärldens gräns, där det ovetbara tar vid. Han har upplevt vad det vill säga att tänka bort verkligheten och tvingas ner i "en avgrund av skepsis, ett tvivel utan botten". Det går så, då man följer ut i dess yttersta konsekvenser linjen att förneka allt som icke kan iakttagas av erfarenheten. Man måste då förneka medvetandet självt som är otillgängligt för iakttagelsen och därmed också den egna existensen. Till exempel: vi som är här i dag, vi tar oss själva för givna som personligheter, det vill säga som "jag" med förmåga att sammanhålla våra livserfarenheter genom ett medvetande. Men med vad rätt gör vi det, då vi ju inte kan iaktta denna sammanhållande kraft? Och vi utgår från att vi är här emedan en orsaksserie började då Svenska Akademien stiftades, men vi tror också att vi gått hit av fri vilja. Hur kan dessa två antaganden gå ihop? Kanske är vi inte här av fri vilja? Kanske

det inte finns någon sådan? Men då skulle ju "hela skådespelet försvinna som ett skenspel på teatern".

Den som icke är filosof kan finna det märkligt att frågan om ens vara eller icke vara avgörs av det logiska tänkandet men måste acceptera att för kunskapsteoretikern är det så.

"Kant har inte bara berövat oss den över sinnliga världen utan också sprängt sinnevärlden itu för oss, så att vår värld blir en existerande motsägelse, en omöjlighet... Människoanden får det inte bättre än en fågel som drivits bort från sin masttopp", så beskriver Hans Larsson situationen. Och eftersom fågeln icke äger ett rede mer, synes intet annat än förintelse stå den åter.

Men världen finns ju. Och vi handlar som personligheter med fri vilja. Denna förnekelse av allt som icke erfarenheten kan iakttaga, har lett till en orimlighet som framtvingar en vändning. Tankens fågel stiger igen. Den hejdar sig fortfarande vid det ovetbaras gräns, men den har nu tillåtit sig att bortom den förutsätta ett Urvara och ett Urvärde. Av det förra har jaget sin form i

vilken det samlar livets innehåll, av det senare sin förmåga av val och värdering. ”Jag har aldrig känt min tro på livet i verklig fara utom genom tvivlet på friheten”, skrev Hans Larsson i en uppsats 1898, då väl egentligen faran redan var över. Kampen för att rädda viljans frihet framställs nu så suggestivt i boken med denna titel, att läsaren först tvivlar på sin existens och sen tacksammt tar emot den igen. Man är då tillbaka vid den punkt där man var då tankeoperationen började. Men man har lärt sig att den svindel inför världsmysteriet som kan gripa vem som helst, den har filosofen också känt. Skillnaden är bara att han på meditationens väg nått detta tillstånd.

”Bakom hela tidsexistensen söker personligheten en väg till frihet, fordrar och postulerar ett hinsides” så uttrycker sig Hans Larsson i platonboken och på många andra ställen. Dock påminner han ständigt om att väl nödgas transcendentalfilosofen röra sig med frågan om ett hinsides, men ”i och med detsamma som medvetandet föds faller en förlåt ner för det hinsidiga”.

Som filosof accepterar Hans Larsson detta hitintill men icke vidare, men han anser icke att diktaren behöver låta hejda sig därav. Tvärtom, det är konstens uppgift att låta oss uppleva det som filosofien endast kan förut-sätta. Och en gång löste sig Hans Larsson från den återhållsamhet i vilken han bundit sig som filosof. Det var hösten 1914, "då klockorna sedan en månads tid ringt på ett annat sätt". Tankar, frågor och minnen vällde upp inom honom och krävde att finna uttryck i en annan form än den han hittills använt. Men när han skulle växla över från filosof till diktare insåg han att man icke ostraffat är professor i filosofi, enkannerligen teoretisk. Därför höll han sitt företag hemligt till och med för Johanna, sin hustru och förtrogna.

Han hade, säger han, aldrig före världskriget grubblat över var det onda och fula till slut kommer ifrån, men katastrofen tvang honom att ta upp frågan om människans ursprungliga väsen. Om hon är en gnista från den store Slungarens fackla, kan då denna gnista slockna och dö? Om hon är en ton, framspelad på Gud Faders instrument,

bär hon själv skulden till att harmonien förvandlas i skärande missljud?

När Hans Larsson ville ha fatt i människorna sådana vår Herre skapat dem, försmådde han kejsare och kungar som undersökningsobjekt. Han lät i stället sina skånska mannar och moror från ungdomstiden passera förbi och tvang dem att möta hans blick. Ty det är ögonen som skall avslöja om det allra innerst finns något som är oberört av vad människorna i sin dårskap vill vara eller låtsas vara. Han fann också detta som han kallar livsanden hos redliga tankfulla män och milda, barmhärtiga kvinnor. Men hans sökande minne framkallade också människor som blev honom till stötestenar och hinder.

Under tider då världsdramat stegras till yttersta tragik anmäler sig för den förkrossade anden det brännande spørsmålet om en avslutning på dramat kan tänkas som innebär både rättvisa och försoning. Hans Larssons skönlitterära böcker från första världskriget visar hur han vändats över den gamla odödliga tanken på Alltings återställelse. Då han nått in i sitt åttionde år och sitt andra världskrig återupplevde han i minnet dessa

gamla tankestrider. Han såg en återspeglning av dem i den aktuella diskussionen om var skulden till vår omätliga olycka ligger och hur de skyldiga bör behandlas, ty även här rör det sig i grunden om olika inställning till det ondas problem.

Om man måste erkänna att det finns människor som måste betraktas och behandlas som uteslutande onda emedan de, för att använda Hans Larssons definition, är lyckliga i sitt skadevärv, då ställer de sig i vägen för tanken på Alltings återställelse, de må sedan utöva sin verksamhet i ett koncentrationsläger eller i Hemmabyarna. Ty om blott en enda människa måste bli utanför, när allt bereder sig att återvända till sitt gudomliga ursprung, då måste den vackra drömmen fara.

I Hans Larssons människogalleri fanns det enligt hans ofullbordade minnesteckteckningar just en enda sådan människa.

”Det var svårast med henne, svärmodern”, säger han då han erinrar sig hur han brottades med tanken på Alltings återställelse. I de sista minnespunkterna där han kallar

hennes medusakvinna, ställer han också vinkelpredikanten bredvid henne.

Det kan väl inte vara någon tvekan om vilka han personifierade i vinkelpredikanten, för att nu ta honom först. Det var alla hycklare som utnyttjade religionen för privata syften, alla idéförfalskare som förvandlar en filosofisk tanke till dess motsats och med denna förfalskning försvarar vilken ogärning som helst. Dessa som Sokrates höll efter under peloponnesiska kriget och Hans Larsson avslöjade under andra världskriget.

Varför var det svårast med svärmodern? Kanske därför att hon inte kunde hållas efter och inte avslöjas. Hon är ju bara en vanlig gårakvinna bland de andra i Hemmabyarna, och det är med stillsamma oangripliga medel hon förstör livet för sin omgivning. Någon idé eller idéförfalskning kan hon inte representera, ty det sägs uttryckligen att det endast är mannarna som låter styra sig av idéer. Hon faller också liksom kvinnorna i allmänhet utanför den hellenskt uppfostrade filosofens intressesfär. Men *privatmänniskan* Hans Larsson med minnen av bygemensskapens goda och onda sidor måste ha fått

ett djupt intryck av dessa kvinnor som samlar på andras skröpligheter eller med saktmodig övertalning och oemotståndlig suggestion genomför sina onda planer. De representerade för honom en farlig makt i tillvaron som var oåtkomlig för logik, som inte kunde överbevisas om att ha orätt och inte talas till rätta. När han ska beskriva henne griper han till bilden av en gås med många halsar och i varje näbb en ormtunga som krälar och slickar.

Mödrar är ju så skapade att de mot allt förnuft kan älska och tro på sina söner även om de sjunkit aldrig så djupt. Men hur skall man kunna tro att det hos svärmodern med medusahalsarna innerst inne fanns en äkta människosjäl? Och ändå är det omöjligt att ge upp henne, därför att det är på henne som Alltings återställelse hänger.

I *Den intellektuella åskådningens filosofi* av 1920 står några rader som man kanske tors betrakta som svar på den fråga *Hemma-byarna* ställer. Här är det filosofen som säger att i de allra högsta ögonblicken, då han upplever evigheten, gallrar han inte ut någon. "En människa har kanske aldrig nått

sitt rätta mått, det finns där ändå. Är inte möjligheten något redan den? Och vad hindrar att vi skådar alla tingen just så att vi går förbi det som åsyftades men icke lyckades fram till det som ändå mentes?"

Hans Larsson har här format sitt svar som en ny fråga. Det är en anvisning till oss att låta det bli därvid.

*

År 1902 hade Hans Larsson tillträtt professuren i teoretisk filosofi i Lund. Han var glad att ha fått den och tyckte om sin befattning som ungdomens lärare. Men när stunden var inne att ta farväl, vände han sig med glatt mod mot nya uppgifter. Ur det brev han skrev sin andra dag som emeritus till vännen Axel Herrlin framgår att han genast med stort välbehag satte sig att läsa in litteratur för boken om Spinoza.

Ur de många vittnesbörden om hans livsgärning kan man dra den slutsatsen att han inom sitt fack uppnådde detsamma som hans hjälte Per Ståstdräng inom sitt: att sköta sitt arbete med nit, skicklighet och kärlek, ostörd av privatintressen och personlig äre-

lystnad. Han skulle blivit en utomordentlig fördräng om ödet velat så. Alla som läst Per Ståstöräng vet att det är det högsta beröm man kan ge Hans Larsson.

Hans Larsson måste ha haft en utomordentlig förmåga att lyssna ut varje ansats till tanke hos sina elever. Han vande dem att tänka klart och uttrycka sig distinkt och han lade dagens problem under den filosofiska tankens ljus. Flera framstående nu verksamma män som genomgått denna skoling minns honom med vördnad och tacksamhet. De vittnar även om honom i sin gärning utan att behöva nämna hans namn. Med åren samlades också en krets av mindre studerade och bemärkta personer som han villigt hjälpte i deras strävan att komma till rätta med livets frågor.

I sina egna minnen från professorstiden talar han med ömhet och förståelse om olika slags lärjungar och ger en inblick i den psykologiska metod han använder för att locka fram vad de kan och vad de tänker. Han förhör dem inte bara på vad där står i böckerna, han vill hjälpa dem att fatta vad filosoferna verkligen menat bakom det

de sagt. I dessa minnen betyder han också att om han drivit någon särskild tanke i sin undervisning så är det konvergenstanken: "att filosofierna närmar sig varandra ju djupare man går in i dem." "Konvergenstanken är min fixa idé", säger han som annars inte tycker om fixa idéer, inte ens Platons.

Han var inne på konvergenstanken redan då 90-talet gick till storms mot 80-talets litterära ideal. Varför denna strid om företrädet? frågar Hans Larsson. Realismen är ju en universell princip med oändliga möjligheter. Verklighetsskildraren får bara inte nöja sig med att plocka hop yttre detaljer, han måste förstå att höja sig till intuitiv helhetssyn. Fantasien ger blott större kraft att genomtränga verkligheten, och det är ett misstag att förakta den. Romantikern bör i sin tur inse att förutsättningen för ett rikt fantasiliv ligger i modet att tränga igenom även den tunga verkligheten. Motsättningen mellan de stridande skolorna var alltså blott ett dumt missförstånd, och det kunde Hans Larsson icke avlägsna, ty alla ville ha det kvar. Men han tog därför inte sin hand från

diktarna. Liksom romantikerna upphöjde han dem i en särställning men med motiveringen att dikten var tankens yttersta spjutspets. I sina berömda diktanalyser strävar han att få fram tankeoperationerna och den fina logiken bakom diktverken. Han lyckas också att få in Tegnér, Ibsen, Fröding, Hjalmar Söderberg, Ludvig Nordström, Hjalmar Bergman och andra under ett filosofiskt perspektiv. Han tar fram de filosofiska tankegångar som så ofta bildar diktens underlag, och där han inte kan förutsätta filosofisk skolning, finner han en underbar filosofisk instinkt. Han försmår inte heller att ge även vanliga författare goda råd för deras yrkesutövning.

Under årens lopp hade han ofta anledning att på nytt reda ut vad folk egentligen slogs om och bevisa, att de inte visste det. Mycket skickligt påvisade han att plikt och lyckomoral djupast sett är detsamma, att individualism och allmänanda kompletterar varandra, liksom nationalism och internationalism. När sen dagens lösen helt öppet blev att makt är rätt, kom han in i hårdare strider. *Idéerna i Stabberup* ger helt stillsamt

en dräpande skildring av hur hederligt folk överrumplas av den cyniska ton som plötsligt kom in i debatten kort före världskriget. Hans Larsson fick känna på den också, men själv bytte han inte om ton.

När man läser i följd de böcker där hans aktuella inlägg genom åren är samlade, måste man beundra hans klokhet, hans mod, hans humor och hans outtröttlighet. Själv ansåg han dock att varken han eller andra filosofer helt ut fyllt sin plikt att tillämpa filosofiens principer i den aktuella debatten. Ett av hans sista önskemål var att filosofien som andra vetenskaper skulle utökas med en tillämpningsavdelning, eller vad vi kanske skulle kunna kalla en vishetstjänst. Och han säger ifrån vad som borde vara dess huvudtema: "humanitet i ordets filosofiska mening synes mig fortfarande som filosofiens rätta fältrop i en söndrad tid."

*

Pågen som plöjde med uppåtsträckta armar, blev en ung man, trädde i tankens tjänst och präglade den djärva satsen att "det intuitiva teoretiska livet är detsamma som fullt

liv med frisk känsla och spänstig vilja". Hans efterträdare i Svenska Akademien hade som ung en motsatt uppfattning om vad som räknades som fullt liv, men måste nu säga att Hans Larsson som tänkare och lärare ledde sin sats i bevis.

Och detta kunde han, som jag ser det, göra därför att hans outtröttliga strävan efter rikare liv och klarare uppfattning av helheten aldrig blev självändamål. Det räcker inte med att fastslå att "det finns en objektiv världsordning i vilken varelserna har sin uppgift och sitt mål". Därmed är man förpliktad att hjälpa människorna till den kunskap som är nödvändig, om de med någon utsikt till framgång ska kunna sträva till att med sina handlingar nå samklang med världsordningen.

Insikt och överblick kunde inte få förbli privilegium för den som åhörde föreläsningar i filosofi eller deltog i seminarieövningar. Samtalsringen för ömsesidig hjälp till att nå rätt insikt och rätt handlande måste vara öppen för alla. Toffelmakarens uppgift inom den var nästan lika viktig som professors, och till denna andliga demokrati räknade

Hans Larsson pojkar i Arbetarnas bildningsförbund likaväl som den akademiska ungdomen. Samma grunduppfattning förmodade honom att under första världskriget ta emot val till delegat i Fordkonferensen och inbjuda framstående män inom båda lägren till diskussion om gemensamma intressen, ty, sade han, man måste arbeta för ett system av samverkan och samförstånd även om utsikterna att lyckas syns små. Och han följde konsekvent sin handlingslinje, då han under depressionen 1930 höll kurser i filosofi för de arbetslösa i Lund.

Så blev hans liv "ett fullt liv med frisk känsla och spänstig vilja" in i det sista. Det vackra huvud som åren skulpterade fram var mäktigt och allvarsamt men icke dystert.

Väl medveten om människors oförmåga av distinktion och om deras flyktighet och glömska, vidhöll han likväl att filosofien hade till uppgift att förbereda den förnuftets seger som han trodde på.

Så kom då hans sista sommar ute i Kämpinge Ljung vid den utsatta skånska kusten. Som vanligt följde han noga med dagshändelserna och skrev ner sina reflexioner. Helst

arbetade han i det fria och följde solen vart den gick.

”För den som mognat till den stora enkelheten behövs inte stor apparat för ett förnämligt liv”, det hade han upptäckt då han varit gift några år. Men han behövde sol och sin hustru. När solen försvann om kvällen hade han endast hustrun kvar, ty elektriskt ljus förekom inte och fotogentilldelningen för en professor emeritus var 3 liter per sommar. Så skapade han vanan att tillbringa kvällarna i stillhet och tystnad ute på verandan. Vad han tänkte under dessa tysta timmar är svårt att veta. Filosoferna är ju, som han själv anmärkt, mindre förnumstiga än man tror. Men *om* hans tankar gled in på filosofiska banor och *om* han prövade sina utgångspunkter, — då, vågar man säga, bekräftade han dem.

Han hade kvar sin uppfattning att filosofien måste hålla sig inom verklighetens gränser, men hade vidgat dessa gränser och mångfaldigat det innehåll som de omslöt. Han ansåg alltjämt att vi endast kan påstå något bestämt om det som kunde iakttagas av erfarenheten, men hade han kommit fram

till tro på att "varje ny erfarenhet pekar på en förklaringsgrund bortom horisonten".

Hur ska man utan att göra Hans Larsson till metafysiker kunna utlägga hans åsikt att denna världens erfarenheter skapar motsvarande föreställningar om det stora okända?

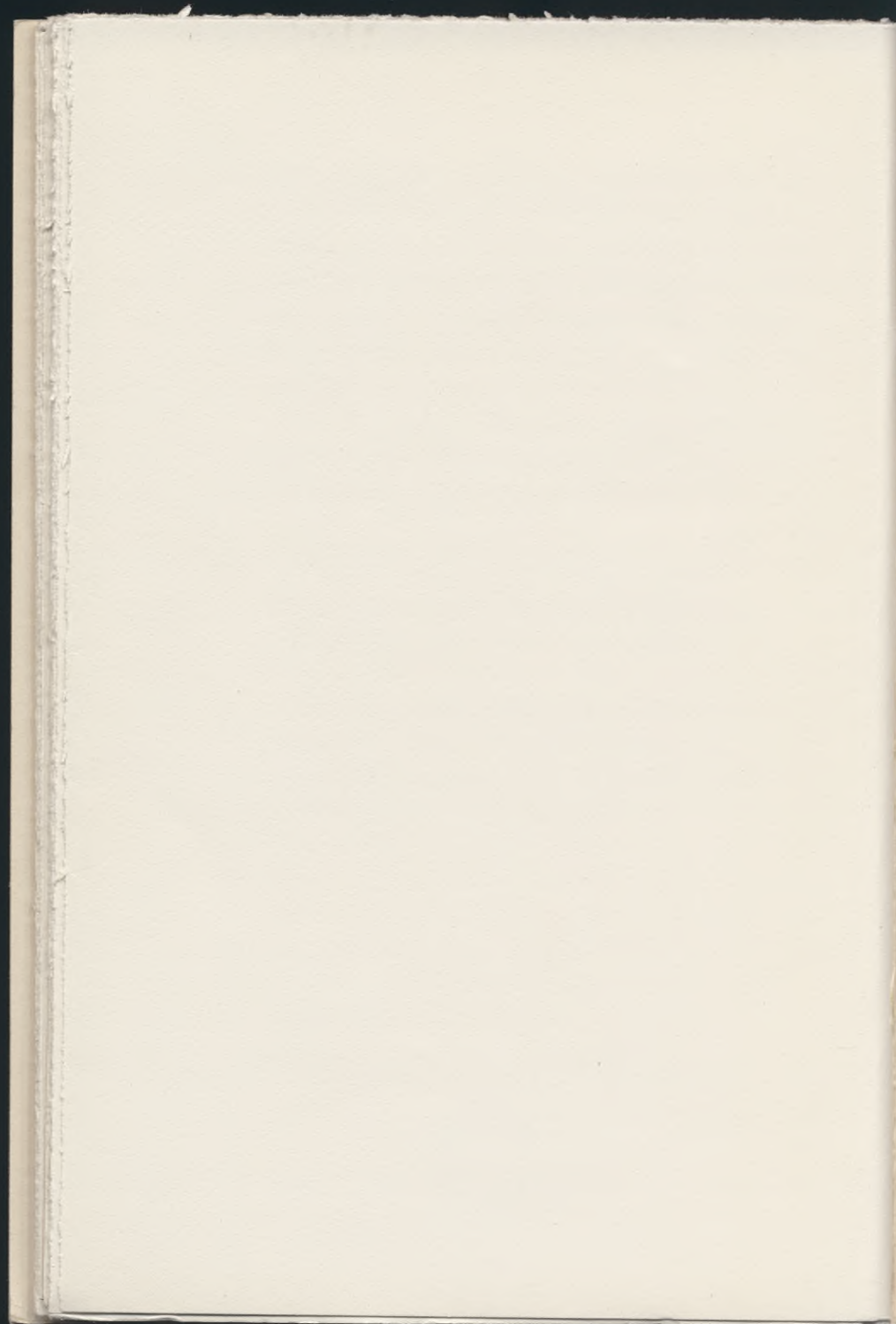
Det är bäst att han får vittna själv med några rader i en dikt där han hälsar sina tankar som "kära gäster".

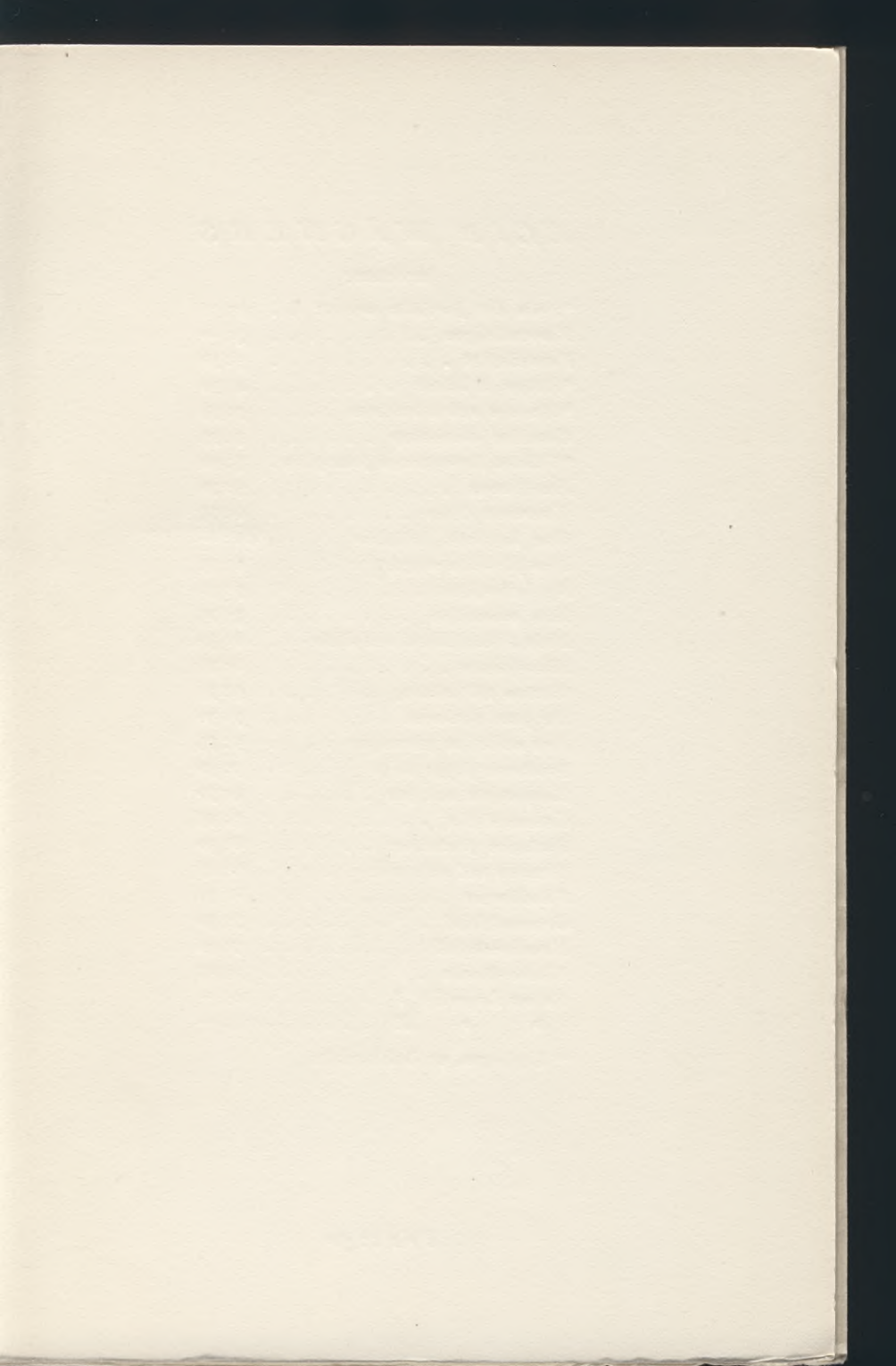
"Hav tack, I gäster som jag aldrig binder,
än rör ert vingslag lätt vid mina kinder,
långt borta ha de bo, långt bort i gömda snår,
mitt hjärtas fåglar, som jag aldrig når."

Så *hade* i alla fall tankens fågel ett rede, byggt i det oåtkomliga. Dit återvänder den medan skymningen faller och natten börjar. Snart skall den vara framme.









ELIN WÄGNERS

arbeten:

*Från det jordiska museet . . .	2:50
Norr tullsligan	3:—
Pennskaftet	5:50
*Helga Wisbeck	4:50
*Mannen och körsbären	3:75
Camillas äktenskap	3:75
*Släkten Jerneploogs framgång .	5:50
Asa-Hanna	5:30
Kvarteret Oron	6:75
Den befriade kärleken	11:—
Den förödda vingården	6:75
Nyckelknippan	7:50
Den namnlösa	3:75
Från Seine, Rhen och Ruhr . . .	6:50
Silverforsen	6:75
Natten till söndag	5:75
De fem pärlorna	7:50
Den odödliga gärningen	5:75
Svalorna flyga högt	7:50
Korpungen och jag	4:50
Gammalrödja	5:25
Dialogen fortsätter	8:50
Mannen vid min sida	6:25
Vändkorset	8:50
Genomskådad	7:50
Hemlighetsfull	7:50
Väckarklocka	9:50
Selma Lagerlöf I	12:—
> > II	14:—

* Utgångna ur bokhandeln.



1001862282

